

UVOD

Tema ovog rada jeste „Nadležnost Međunarodnog suda pravde“, kao jedno od najbitnijih procesnih pitanja. Autoritet Suda, te njegov položaj u pozitivnom međunarodnom poretku, značaj ovog pitanja, su samo dio razloga zbog kojih sam se opredijelio da obradim ovu temu. Glavni razlozi, ipak, leže u činjenici da su se države iz ovog regiona, uključujući tu i Bosnu i Hercegovinu, nekoliko puta pojavljivale pred Sudom, te da se u svim tim postupcima postavljalo pitanje nadležnosti.

Rad se sastoji iz 5 dijelova. U prvom dijelu se nalaze osnovne napomene u vezi s Međunarodnim sudom pravde, jer logika nalaže da se prvo osvrnemo na pitanje šta je to Međunarodni sud pravde?, pa tek potom na pitanje čime se Sud bavi, u čemu se ogleda njegova nadležnost? U drugom dijelu rada govori se o međunarodnoj sudskoj nadležnosti, s posebnim osvrtom na dvije osnovne razlike između međunarodne sudske nadležnosti i sudske nadležnosti u unutrašnjem pravu. Razlike između ove dvije nadležnosti su velike, a kako se rad bavi temom nadležnosti jednog međunarodnog suda, bilo je potrebno ukazati na te razlike. Treći dio posvećen je opštim pitanjima nadležnosti Međunarodnog suda pravde. U Četvrtom dijelu rada, i moglo bi se reći i centralnom dijelu, obrađuje se pitanje parnične nadležnosti Suda, kao osnovne funkcije Suda. Peti dio odnosi se na savjetodavnu nadležnost Suda, kao drugog aspekta nadležnosti istog. Na kraju se nalazi zaključak.

Rad obuhvata stavove eminentnih domaćih i stranih profesora međunarodnog prava, koji su se, u manjoj ili većoj mjeri, bavili ovom temom, naučno i praktično. Takođe, Sud je o pojedinim pitanjima u domenu sopstvene nadležnosti, ustanovio mnogo principa i stavova tokom decenijske prakse. Ovaj rad obuhvat samo neke od tih stavova Suda.

1. MEĐUNARODNI SUD PRAVDE

- opšte napomene -

O temi ovoga rada ne može se govoriti a da se prvo ne osvrne na osnovna pitanja u vezi Međunarodnog suda pravde. Iz tog razloga u ovom prvom dijelu ukratko ćemo se osvrnuti na pojam i nastanak Međunarodnog suda, njegov sastav, izbor i položaj sudija, kao i organizaciju Suda.

Pojam i nastanak Međunarodnog suda pravde – Na Međunarodni sud pravde se može gledati s materijalne i formalne tačke gledišta¹. Posmatrano s materijalne tačke gledišta Međunarodni sud jeste tijelo koje obavlja sudsku funkciju, tj. on je sudski organ, dok formalno gledano on je jedan od glavnih organa Ujedinjenih nacija². Iz tih razloga Međunarodni sud pravde se određuje kao glavni sudski orgn Ujedinjenih nacija³, koji svoje odluke donosi na osnovu međunarodnog prava kakvo je ono u vrijeme donošenja odluke⁴. Osnovan je 1946. godine Poveljom Ujedinjenih nacija i Statutom, koji je ujedno i sastavni dio Povelje. Ipak, u suštini, Međunarodni sud pravde jeste produžetak Stalnog suda međunarodne pravde, osnovanog posebnim međunarodnim ugovorom 1921. godine, na osnovu Pakta Društva naroda. Statut Međunarodnog suda pravde jeste recepcija Statuta Stalnog suda međunarodne pravde, uz minimalne izmjene. Takođe, sadašnji sud je od predhodnog preuzeo i jurisprudenciju, pravila postupka i drugo⁵.

Sastav suda, izbor sudija i položaj sudija – Statutom Suda određeno je da je Sud skup nezavisnih sudija⁶. Sudijski kolegijum se sastoji od 15 sudija, s tim

¹ M. Kreća, *Međunarodno javno pravo*, Beograd 2009. Str. 526.

² Član 7. Povelje Ujedinjenih nacija

³ Član 92. Povelje Ujedinjenih nacija

⁴ M. N. Shaw, Sir R. Jennings, *International law*, Cambridge, str. 966.

⁵ M. Kreća, op. cit. str. 526.

⁶ Član 2. Statuta

da u njemu ne može da bude više od jednog državljanina iste države⁷. Sudije se biraju apsolutnom većinom glasova, od strane Generalne skupštine i Savjeta bezbjednosti sa liste koju sačinjava Generalni sekretar, na osnovu prijedloga nacionalnih grupa Stalnog arbitražnog suda. Prilikom izbora sudija vodi se računa o ispunjenosti uslova subjektivne i objektivne prirode. Subjektivni uslovi podrazumijevaju da se sudije biraju bez obzira na njihovo državljanstvo, između osoba najvišeg moralnog ugleda koje ispunjavaju uslove za obavljanje najviših sudskih funkcija u svojoj zemlji ili su priznati stručnjaci međunarodnog prava. Kao što se vidi, subjektivni uslovi se odnose na moralna svojstva i stručnost sudija⁸. Objektivni uslov se odnosi na to da će se izbor izvršiti na način da u Sudu budu zastupljeni najvažniji oblici civilizacije i glavni pravni sistemi svijeta. Mandat sudija traje 9 godina, uz mogućnost reizbora. U cilju obezbjeđivanja kontinuiteta u radu Suda, vrši se izbor trećine članova Suda na svake 3 godine. Postupak izbora detaljnije je regulisan Statutom suda⁹.

Sudije ne mogu obavljati nikakve političke ili upravne funkcije niti se mogu prihvatiti nekoga drugog zaposlenja profesionalne prirode. Takođe, sudije ne mogu ni u kojem predmetu djelovati kao agenti, savjetnici ili advokati niti mogu sudjelovati u rješavanju nijednoga predmeta u kome su prije sudjelovali kao agenti, savjetnici ili advokati jedne od stranaka, kao Članovi nacionalnog ili Međunarodnog suda, anketne komisije, ili u bilo kojem drugom svojstvu. U slučaju sumnje odlučuje Sud¹⁰. U vršenju sudijskih funkcija, sudije uživaju diplomatske privilegije i imunitet¹¹ koji odgovaraju diplomatskim privilegijama i imunitetima šefova diplomatskih misija. Kao još jedna mjera obezbjeđenja nezavisnosti sudija Statutom je određeno da sudije ne mogu biti

---

⁷ Član 3. Statuta

⁸ R. Etinski, *Međunarodno javno pravo*, Novi Sad 2007., str. 222.

⁹ Članovi 4.-15. Statuta

¹⁰ Članovi 16. i 17. Statuta

¹¹ Član 19. Statuta

razrješeni svoje dužnosti, osim ako su po jednoglasnom mišljenju ostalih sudija prestali ispunjavati tražene uslove¹².

Organizacija Suda – Sjedište Suda je u Hagu, mada Sud može zasijedati i obavljati svoju djelatnost i na drugom mjestu ako je to potrebno¹³. Sud ima predsjednika i potpredsjednika, koji se biraju iz reda sudija na 3 godine, uz mogućnost reizbora¹⁴. Predsjednik predsjedava sjednicama Suda, te uz pomoć sekretara organizuje njegov rad. Ukoliko je predsjednik državljanin jedne od stranaka koja se pojavljuje pred Sudom, njegovu funkciju preuzima potpredsjednik. Sud imenuje i sekretara Suda, koji ima dvostruke funkcije – sudske i diplomatske, s jedne strane i administrativne s druge strane.¹⁵ Na prijedlog sekretara, Sud će imenovati i ostale službenike.

Svoju djelatnost Sud vrši u punom sastavu ili u vijećima. Kada je u pitanju puni sastav kворum čine devetorica sudija. Vijeća se ustanovljavaju za posebne vrste sporova, a što je u vezi sa specijalizacijom za pojedina pitanja (pitanja rada ili prevoza i prometa robe). Ova vijeća se sastoje od najmanje trojice sudija. Sud za konkretan predmet može da osnuje novo vijeće; broj sudija koji čine ovo vijeće Sud određuje uz saglasnost stranaka. Ova vijeća odlučuju samo u slučajevima kada to stranke zahtjevaju¹⁶. Postoji i vijeće koje odlučuje po skraćenom postupku, bez usmenog dijela. Njega Sud sastavlja svake godine, i čine ga predsjednik, potpredsjednik i trojica sudija¹⁷.

Određene promijene u kompoziciji Suda izaziva uključivanje sudija ad hoc.¹⁸ Sudije ad hoc se imenuju u puni sastav Suda ili u vijeće od strane samih stranaka, a u cilju izjednačavanja stranaka u situacijama kada je jedan od sudija državljanin neke od stranaka, ili kada nijedna od stranaka nema svog državljanina u vijeću.

---

¹² Član 18. Statuta

¹³ Član 22. Statuta

¹⁴ Član 21. Statuta

¹⁵ M. Kreća, op. cit., str. 527

¹⁶ Član 26. Statuta

¹⁷ Član 29. Statuta

¹⁸ Član 31. Statuta

2. MEĐUNARODNA SUDSKA NADLEŽNOST

Pojam nadležnost označava ovlaštenje nekog subjekta da odlučuje u određenoj stvari, da odlučuje o određenom pitanju. Sam pojam nadležnost upotrebljava se u različitim postupcima (sudskim – krivični i građanski postupci, upravnim postupcima, itd.). Kako je tema ovog rada nadležnost jednog suda, termin nadležnost upotrebljavaće se u smislu sudske nadležnosti, koja predstavlja ovlaštenje suda da postupa u određenoj pravnoj stvari. Pojam sudska nadležnost oslikava samo osnovnu karakteristiku nadležnosti sudova (ovlaštenje da sud postupa u određenoj pravnoj stvari), ali ostale karakteristike nadležnosti zavise od samog sudskog postupka i načina na koji je nadležnost u njemu regulisana. Drugim riječima, za različite sudske postupke važe različita pravila o nadležnosti, što znači da nadležnost u jednom postupku ne odgovara u potpunosti nadležnosti u drugom postupku po svojim karakteristikama. Stoga, da bi se ustanovile karakteristike nadležnosti u određenim sudskim postupcima, mora se poći od pravila koja regulišu taj postupak. Različitost karakteristika nadležnosti ogleda se u načinu zasnivanja, vrstama i obimu nadležnosti. Za nas je ovde bitno da napravimo razliku između sudske nadležnosti u unutrašnjem pravu i međunarodne sudske nadležnosti, dakle, nadležnosti na polju međunarodnog prava, s obzirom da govorimo o nadležnosti jednog međunarodnog suda.

Prva razlika ogleda se u zasnivanja nadležnosti suda.¹⁹ U unutrašnjem pravu nadležnost suda ustanovljava zakonodavac, donošenjem zakonskih pravila na osnovu kojih se određuju mjerila za zasnivanje nadležnosti određenih sudova (vrsta pravne stvari za stvarnu nadležnost; mjesto prebivalište za mjesnu nadležnost; itd). Dakle, u unutrašnjem pravu nadležnost suda (a i osnivanje sudova) određuje država, jer to pravo jeste atribut njenog suvereniteta. S druge

---

¹⁹ S. Rosenne, *The law and practice of the International Court of Justice*, Martinus Nijhoff Publishers 1985., str. 296.

strane, u međunarodnom pravu nadležnost počiva na konsensualnoj osnovi. To znači da države nadležnost nekog međunarodnog suda zasnivaju voljno, izricanjem svoje volje u odgovarajućoj formi. To je dobrovoljan i kolektivan akt određenog broja suverenih država koje saraduju i koje se slažu da prenesu dio svojih prava na sud, kako bi on u konkretnom slučaju mogao da odlučuje.²⁰ Voljna osnova nadležnosti jeste posljedica suvereniteta država, koji podrazumijeva da je država „nezavisna spolja i najjača iznutra“. Zbog toga, u međunarodnom pravu ne može se nametnuti državi neka obaveza bez njenog pristanka. Odnosi se ovo i na nadležnost nekog međunarodnog suda, jer se državi ne može nametnuti obaveza iznošenja sporova pred taj sud. Država sama odlučuje da li će ili ne sporove u pogleda prava i obaveza koje se nje tiču staviti na odlučivanje nekom međunarodnom sudu. Tek kada država da svoj pristanak da sud odlučuje o njenim pravima i obavezama, zasniva se sudska nadležnost. Kao što se vidi, u unutrašnjem pravu osnov nadležnosti je zakonske prirode, dakle imperativne, dok u međunarodnom pravu osnov nadležnosti je volja država.

Druga razlika ogleda se na polju rješavanja sukoba nadležnosti.²¹ U unutrašnjem pravu rijetko se dešava da za rješavanje određenog pitanja nije nadležan nijedan sud u državi. Nadležnost nekog suda skoro uvijek postoji. Ono što se redovno javlja u unutrašnjem pravu po ovom pitanju, jeste da li je za odlučivanje u nekoj pravnoj stvari nadležan baš taj sud. I ovaj problem se vrlo lako rješava u unutrašnjem pravu. Zakonodavac je odredio mehanizme za rješavanje sukoba nadležnosti, tako što je odredio hijerarhiju sudova (osnovni, okružni, vrhovni). Ukoliko dođe do sukoba nadležnosti o tome odlučuje, obavezujućom odlukom, neposredno viši sud. Ovakva hijerarhija ne postoji u međunarodnom pravu. Međunarodni sudovi su nadležni da odlučuju o sporovima koji se javljaju u pogledu tumačenja i primjene odredbi nekog međunarodnog ugovora, kojim je i osnovan, tako da do sukoba nadležnosti skoro i ne dolazi. A i kada dođe do toga, to pitanje se ne rješava po principu

---

²⁰ S. Rosenne, op. cit., str. 296.

²¹ S. Rosenne, op. cit., str. 297.

hijerarhije sudova, jer u međunarodnom pravu ne postoje viši i niži sudovi u tom smislu, pa ne postoji ni višestепенost u odlučivanju. Međunarodni sudovi ne mogu da odlučuju o nadležnosti drugog međunarodnog suda, u smislu donošenja obavezujuće odluke za taj sud. Stoga se na Međunarodni sud pravde, iako glavni sudski organ Ujedinjenih nacija, ne može gledati kao na viši sud u odnosu na druge međunarodne sudove.

3. NADLEŽNOST MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE

Nadležnost Međunarodnog suda pravde, kao što smo vidjeli, jeste fakultativna²² – Sud ima nadležnost da postupa samo ako države na to pristanu. Tek po pristanku država, aktivira se njegova nadležnost, kao osnovna karakteristika sudskog organa.²³ Nadležnost je jedinstvena, odnosno, ona je nedijeljiva. Ipak teorijski ona se može razložiti na nadležnost *rationae personae*, *rationae materiae* i *rationae temporis*²⁴ (o čemu će se govoriti više u narednim dijelovima rada). Sud ima nadležnost da odlučuje o svim pitanjima u vezi svoje nadležnosti u konkretnom slučaju.

Osnovna funkcija Suda jeste da obavezujućom odlukom rješi spor između parničnih stranaka (država), odnosno, nadležnost Suda je ovalšćenje Suda da rješi spor između parničnih stranaka obavezujućom odlukom.²⁵ Iako je rješavanje sporova između država njegova osnovna funkcija, njegova nadležnost se time ne iscrpljuje. Naime, Sud ima i nadležnost da, na zahtjev ovlašćenih subjekata, daje savjetodavna mišljenja o svakom pravnom pitanju.²⁶ Moglo bi se reći, da se nadležnost Međunarodnog suda pravde sastoji iz dva aspekta:

- I. rješavanja sporova između država (parnična nadležnost), i
- II. davanja savjetodavnih mišljenja (savjetodavna nadležnost).

Ovim aspektima nadležnosti Suda bavićemo se u daljem dijelu rada. Ali prije nego pređemo na razmatranje ovih nadležnosti Suda, trebalo bi da se osvrnemo na određene situacije koje valja razlikovati od nadležnosti Suda.

---

²² Smilja Avramov, *Međunarodno javno pravo*, Savremena administracija Beograd 1976., str. 317.

²³ R. Etinski, op. cit., str. 226.

²⁴ M. Kreća, op. cit. str. 528.

²⁵ R. Etinski, op. cit., str. 226.

²⁶ Član 65. Statuta.

U određenim slučajevima Sud može da nađe da je nadležan da odluči o nekom pitanju, a ipak da odbije da donese odluku. Ovo se dešava u slučajevima kada Sud odbija postupanje u nekoj pravnoj stvari jer smatra da takvo postupanje nije u skladu sa njegovom sudijskom funkcijom. Kada je u pitanju savjetodavni postupak, ovo diskreciono pravo Suda je određeno i Poveljom i Statutom.²⁷ Međutim, kada je u pitanju parnični postupak, Statut i Povelja ne spominju ovo pravo, ali je Sud u nekim slučajevima zauzeo stav da i u parničnom postupku raspoložuje njime. Tako je, na primjer, u slučaju *Sjevernog Kameruna* Sud istakao:

„ ... Sud nije prinuđen da u svakom slučaju vrši tu nadležnost. Postoje urođena ograničenja u izvršavanju sudske funkcije koje Sud, kao sud pravde, ne može nikada ignorisati. Stoga može postojati nesklad između želja tužioca, ili, zaista, obiju stranaka u slučaju, s jedne strane, i obaveze Suda da održava svoj sudski karakter, s druge strane. Sam Sud, a ne stranke, mora biti čuvar sudskog integriteta Suda. “²⁸

„ Funkcija Suda je da ustanovljava pravo, ali može donijeti presudu samo u vezi slučaja gdje postoji u vrijeme presuđivanja prava rasprava koja se odnosi na spor pravnih interesa između stranaka. Presuda Suda mora da ima praktične posljedice u smislu da može uticati na postojeća prava ili obaveze stranaka, tako što će uklanjati nesigurnost iz njihovih pravnih odnosa. Nijedna presuda o meritumu u ovom slučaju ne bi mogla zadovoljiti ove bitne elemente sudske funkcije. “²⁹

Kao što se vidi ovo pravo Suda je u vezi njegove sudske funkcije, i kada Sud smatra da neko postupanje nije u skladu sa tom funkcijom, u cilju očuvanja svog sudskog integriteta, on odbija da postupa. Da u pitanju nije odbijanje

²⁷ M. Kreća. Op. cit., str. 536.; S. Avramov, op. cit., str. 319.

²⁸ *Case concerning the Northern Cameroons (Cameroon v. United Kingdom), Preliminary Objections, Judgment of 2 December 1963: I.C. J. Reports 1963, p. 15., pp. 29*

²⁹ *Case concerning the Northern Cameroons (Cameroon v. United Kingdom), Preliminary Objections, Judgment of 2 December 1963: I.C. J. Reports 1963, p. 15., pp.33-34*

odlučivanja zbog odsustva nadležnosti, Sud jasno izražava u dispozitivu presuda, korišćenjem konstrukcije „(Sud) ne može presuditi“ (*„finds that it cannot adjudicate“*), dok u slučaju odsustva nadležnosti koristi konstrukcije kao na primer „ne može vršiti nadležnost“ (*„it cannot exercise jurisdiction“*), ili „nema nadležnost“ (*„that it has no jurisdiction“*), etc.³⁰

---

³⁰ S. Rosenne, op. cit., str. 308.-309.

4. PARNIČNA NADLEŽNOST MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE

Kao što je već rečeno, osnovna funkcija Suda jeste rješavanje sporove između država obavezujućom odlukom. U tome se ogleda parnična nadležnost Suda. Države su dužne, prema članu 2. stavu 1. tački 3. Povelje da „*rješavaju svoje međunarodne sporove mirnim načinima*“ u cilju održavanja međunarodnog mira i bezbjednosti. Pod mirnim načinima podrazumijevaju se diplomatski načini, rješenje spora arbitražom, ali i iznošenje spora pred Međunarodni sud pravde radi rješavanja. Kako je ovaj aspekt nadležnosti Suda u neraskidivoj vezi sa sporom, postavlja se pitanje, da li je ili ne Sud nadležan za rješavanje svakog spora, ili je pak njegova nadležnost ograničena određenim okolnostima? Da li stranke mogu iznijeti bilo koji spor pred Sud, bez obzira na njegovu prirodu, ili ne mogu?

Međunarodni sud pravde nadležan je za rješavanje samo sporova pravne prirode. Dakle, priroda spora je ta koja ograničava nadležnost Suda u odnosu na spor – taj spor mora biti pravni, pravne prirode. Sporovi političke prirode ne mogu se iznositi pred Sud, jer za njih isti nema nadležnost. Nadležnost za političke sporove pripada Savjetu bezbjednosti ili Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija.³¹ Ipak, mnogi slučajevi riješeni od strane Suda imali su direktan odraz na međunarodne odnose u cijelini. Stoga, i Sud i Savjet bezbjednosti i Generalna skupština mogu odvojeno da obavljaju svoje funkcije, koje jesu različite, ali su i komplementarne, u pogledu istog slučaja.³² Tako je Sud u slučaju *Vojnih i paravojnih aktivnosti u i protiv Nikaragve* istakao:

---

³¹ S. Avramov, op. cit., str. 317.;

³² M. N. Shaw, Sir R. Jennings, op. cit., str. 968.

„ ... ne postoji nužno nekonzistentnost između aktivnosti Savjeta bezbjednosti i odlučivanja od strane Suda. Sa sudskog stanovišta, odluka Suda i aktivnosti Savjeta bezbjednosti su u potpunosti odvojeni.“³³

Ali, šta je to pravni spor? O ovom pitanju, Stalni sud međunarodne pravde je u slučaju *Mavromatis* rekao:

„ Spor je nesaglasnost stavova o pravu ili činjenici, sukob pravnih shvatanja ili interesa između dva subjekta. “³⁴

Ovako definisan pravni spor od strane Stalnog suda međunarodne pravde, prihvatio je i sadašnji Sud, pozivajući se na ovaj stav u mnogim odlukama (npr. slučaj u vezi *Istočnog Timora*).

O postojanju spora Sud je zauzeo stav da nije dovoljno samo dokazati da su pravni interesi stranaka suprotstavljeni, nego zahtjev jedne stranke mora jasno, izričito biti suprotan zahtjevu druge stranke.³⁵ Tako, u slučaju *Istočnog Timora*, Sud je našao da postoji pravni spor u sledećem:

„ Portugal je, pravilno ili nepravilno, formulisao činjenice i pravo u tužbi protiv Australije što je kasnije porečeno. U svjetlu tog poricanja, postoji pravni spor. “³⁶

Pošto slučaj bude iznjet pred Sud, Sud je u obavezi da prvo ispita postojanje pravnog spora, a potom i postojanje nadležnosti u konkretnom slučaju. Ovaj stav iznešen je u slučaju koji se tiče *Graničnih i prekograničnih oružanih aktivnosti*:

„ Ipak Suda, kao sudskog organa, tiče se samo da ustanovi, prvo, da je spor pred njim pravni spor, u smislu spora podobnog da bude riješen primjenom principa i pravila međunarodnog prava, i drugo, da Sud

³³ *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Jurisdiction and Admissibility, Judgment, I.C.J. Reports 1984, p. 392, pp. 432.*

³⁴ *The Mavrommatis Palestine concessions, (Greece v. Great Britain), Series A, No. 2., pp. 11.*

³⁵ S. Rosenne, op. cit., str. 293.

³⁶ *East Timor (Portugal v. Australia), Judgment, I. C.J. Reports 1995, p. 90, pp 100*

*ima nadležnost da se bavi njime, i da nadležnost nije ometena bilo kojim okolnostima koje čine tužbu nedopuštenom.*³⁷

Pošto Sud ustanovi da je spor iznešen pred njega pravne prirode, Sud se počinje baviti vlastitom nadležnošću u konkretnom slučaju. O nadležnosti Sud odlučuje, najčešće, na prigovor stranaka, ali može i *proprio motu*. Tužena (ali nije isključena mogućnost i da tužilac postavi ovaj prigovor; vidjeti slučaj *Monetarnog zlata uklonjenog iz Rima 1943.*) je dužna da podnese prigovor nadležnosti u pisanoj formi što prije, a najdalje u roku od tri mjeseca od dana dostavljanja podneska tužioca³⁸ (*Memorial*). Tim prigovorom pokreće se incidentni, sporedni postupak u kojem se Sud ne bavi meritumom spora, nego da li ima ovlašćenje da se uopšte meritumom bavi. O ovom prigovoru može se odlučiti odvojeno od merituma, ali i zajedno s njim; i u jednom i u drugom slučaju odlučuje se presudom. Ukoliko se odlučuje odvojeno od merituma, Sud obustavlja postupak o meritumu, dok ne odluči o nadležnosti.³⁹ To je razumljivo, imajući u vidu da je nadležnost Suda preduslov za odlučivanje o suštini spora. Ukoliko Sud nađe da nema nadležnost, on se neće upuštati u meritum spora. U ovom postupku stranke iznose svoje argumente pismeno i, eventualno, usmeno. Obustavljanju postupka o meritumu dok se ne rješi pitanje nadležnosti, Sud pribjegava samo u situacijama kada to smatra potrebnim, kada su u pitanju kompleksniji slučajevi. U ostalim slučajevima o pitanju nadležnosti odlučuje se zajedno sa meritumom. Ovde, dakle, stranke iznose svoje argumente „ za i protiv “ nadležnosti zajedno s argumentima o meritumu. Ukoliko Sud nađe da nije nadležan, u obrazloženju i dispozitivu presude će se zadržati samo na činjenicama na osnovu kojih je ustanovio nenadležnost, i zaključku da nema nadležnost – neće se ulaziti u meritum spora. Gore je rečeno da se prigovor nenadležnosti podnosi najdalje u roku od tri mjeseca od dana prijema podneska tužioca, međutim, pitanje nadležnosti

³⁷ *Border and Transborder Armed Actions (Nicaragua v. Honduras), Jurisdiction and Admissibility, Judgment, I.C.J. Reports 1988, p. 69., pp 91*

³⁸ Član 79. Pravila Suda.

³⁹ Član 79. Pravila Suda.

Suda može se postaviti i kasnije, poslije preliminarne faze postupka, u toku rasprave o meritumu. O ovom pitanju Sud je zauzeo stav u slučaju *Avena i drugi meksički državljani*:

„ Postoje svakako okolnosti u kojima se može smatrati da je ona strana koja je propustila da ospori nadležnost zapravo prihvatila nadležnost (slučaj žalba koja se odnosi na nadležnost savjeta ICAO. *Judgment, I. C. J. Reports 1972, p. 52, para. 13*). Međutim, pored tih okolnosti, stranka koja propusti da koristi proceduru iz član 79 može da izgubi pravo da traži obustavljanje postupka o meritumu, ali još uvijek može da iznese takav prigovor u toku rasprave o meritumu spora.“⁴⁰

Sud svoju nadležnost cijeni prema okolnostima koje su postojale u vrijeme pokretanja postupka. Ako su u tom trenutku postojale okolnosti na kojima počiva nadležnost Suda, Sud će se baviti tim sporom (izuzetak od ovoga jeste kada država da saglasnost na nadležnost Suda tek po pokretanju postupka, *forum prorogatum*). Pod ovim okolnostima podrazumijevamo, na primjer, postojanje kompromisa, članstvo države u konvenciji koja sadrži odredbe o sudskom rješavanju sporova, postojanje izjave države o prihvatu obavezne nadležnosti Suda, etc. Pošto Sud jednom ustanovi svoju nadležnost, ona se više ne može mijenjati. Tačnije, naknadno nastupanje okolnosti, koje su posledica protoka određenog vremenskog perioda ili aktivnosti država, koje predstavljaju povlačenje saglasnosti na nadležnost nemaju nikakvo dejstvo na već ustanovljenu nadležnost. Na primjer, ako države kompromisom iznesu spor pred Sud, pa poslije toga jedna od njih od toga odustane, to neće imati dejstvo na već pokrenuti postupak, Sud će i dalje imati nadležnost da postupa u tom sporu na osnovu tog kompromisa. Ili, ako protekne vremenski period na koji je data izjava na osnovu fakultativne klauzule (više u narednom dijelu rada), to neće imati uticaja na već pokrenute postupke, gdje je Sud svoju nadležnost zasnovao na toj izjavi. Poslednji slučaj javio se u praksi Suda u

⁴⁰ *Srbija pred Međunarodnim sudom pravde, knjiga II – Presuda*, Beograd 2007., str. 51.

slučaju *Notebom*, gdje je Gvatemala dala izjavu na osnovu fakultativne klauzule, s važenjem od 5 godina. Lihtenštajn, druga strana u sporu, pokrenuo je postupak nekoliko sedmica prije isteka tog roka. Gvatemala je u ovom slučaju osporavala nadležnost Suda upravo zbog protoka ovog roka. Sud je na to rekao:

*„ Vanjska činjenica kao što je naknadni nedostatak Deklaracije, iz razloga protoka vremenskog perioda ili /iz razloga/ otkaza, ne može uskratiti Sudu već ustanovljenu nadležnost. “*⁴¹

Značaj ovog principa ogleda se u tome što unosi značajnu stabilnost u sudski postupak, u smislu da onemogućava stranku da zloupotrijebi Sud zbog vlastitih interesa, a koji su u vezi s brzim promjenama političkih situacija.⁴² Time država ne može dati saglasnost na nadležnost Suda u trenutku kada njoj to odgovara, a već u nekom drugom trenutku povući tu istu saglasnost, jer joj više ne odgovara da se spor rješava na ovaj način.

4.1. Stranačka sposobnost

Stranačka sposobnost podrazumijeva sposobnost subjekta da bude stranka pred Sudom. Stranačka sposobnost određena je članom 34. Statuta Suda:

„Član 34.

- 1. Samo države mogu biti stranke pred Sudom.*
- 2. Sud može, pod uslovima što ih propisuje njegov Pravilnik, tražiti od međunarodnih javnih organizacija informacije o predmetima koji su pred njega izneseni, a takođe prima spomenute informacije koje bi mu podnijele te organizacije na vlastitu inicijativu.*

⁴¹ *Nottebohm case (Preliminary Objection,.) Judgment of November 18th, 1953: I.C.J. Reports 1953, p. 111., pp. 123.*

⁴² S. Rosenne, *The law and practice of the International Court of Justice*, Martinus Nijhoff Publishers, 1985., str. 323.

3. Kad se u nekom predmetu što je podnesen Sudu radi o tumačenju ustava neke Međunarodne javne organizacije ili o tumačenju neke Međunarodne konvencije, usvojene na temelju toga akta, sekretar to saopštava odnosnoj organizaciji i obavještava je o cijelom pismenom postupku.“

Dakle, kao parnične stranke pred Sudom se mogu pojavljivati samo države, tako da se za Sud može reći da je sud za rješavanje sporova između država. Pojedinci, grupe pojedinaca, korporacije, shodno ovome, ne mogu se pojavljivati pred Sudom u cilju zaštite svojih prava. To, ipak, ne znači da se njihova prava, narušena od neke države, ni na koji način ne mogu iznijeti pred Sud.⁴³ Sud može odlučiti o narušavanju prava pojedinaca, grupa pojedinaca, kompanija ili korporacija, od strane neke države, samo ukoliko se država čiji su državljani stavi na njihovo mjesto. Država se pojavljuje umjesto oštećenih pred Sudom, u cilju zaštite prava svojih državljana. Ovo pravo države, da zaštiti svoje državljane, jeste i jedno od osnovnih principa međunarodnog prava, što je Sud potvrdio u slučaju *Mavromatis*:

„Osnovni je princip međunarodnog prava da je država ovlašćena da zaštiti svoje državljane, kada su povređeni aktima suprotnim međunarodnom pravu počinjenim od strane druge države, od koje nisu mogli dobiti satisfakciju uobičajenim putem. Preuzimajući slučaj jednog od svojih državljana i pribjegavanje diplomatskim aktivnostima ili međunarodnim sudskim postupcima u njegovo ime, država u stvarnosti brani svoja prava – svoje pravo da obezbjedi, u ime svojih državljana, poštovanje pravila međunarodnog prava.“⁴⁴

Kao stranke pred Međunarodnim sudom pravde ne mogu se pojavljivati ni međunarodne organizacije, mada se, kao što smo vidjeli u stavu 2. člana 34. Statuta, međunarodne organizacije javljaju kao *amicus curiae*,⁴⁵ jer pružaju

⁴³ M. Kreća, op. cit., str. 534.; S. Avramov, op. cit., str. 316.

⁴⁴ *The Mavrommatis Palestine concessions, (Greece v. Great Britain)*, Series A, no. 2, pp 12

⁴⁵ M. Kreća, op. cit., str. 533.

Sudu neophodne informacije o predmetu koji se nalazi pred njim, na zahtjev Suda ili samoinicijativno. Sud, odnosno sekretar Suda dužan je da obavijesti međunarodnu organizaciju kada se u sporu koji se nalazi pred Sudom javi pitanje tumačenja ustava te međunarodne organizacije, ili tumačenje neke konvencije donesene na osnovu tog ustava. Sekretar će, takođe obavijestiti međunarodnu organizaciju o cijelom pismenom postupku. U ovome se ogleda položaj međunarodnih organizacija kada je u pitanju parnični postupak. Međutim, kada je u pitanju savjetodavni postupak, položaj međunarodnih organizacija je drugačiji, o čemu će biti riječi više u dijelu rada koji se odnosi na taj postupak.

4.2. Pristup Sudu

Pristup Sudu jeste pitanje koje se odnosi na to da li se država može pojaviti pred Sudom ili ne može. Ovo pitanje regulisano je članom 35. Statuta Suda:

„ Član 35.

- 1. Sud je otvoren državama članicama ovoga Statuta.*
- 2. Uslove pod kojima je on otvoren drugim državama propisuje, ne dirajući posebne odredbe ugovora koji su na snazi, Savjet bezbjednosti tako da ni u kojem slučaju iz toga ne proiziđe za stranke nikakva nejednakost pred Sudom.*
- 3. Kad je država koja nije članica Ujedinjenih nacija stranka u parnici, Sud određuje prinos za troškove Suda što ih ta stranka mora snositi. Ova se odredba ne primjenjuje ako ta država sudjeluje u snošenju troškova Suda. “*

Kao što se vidi iz ovog člana Statuta, samo članice Statuta mogu se pojaviti pred Sudom, dakle, imaju pristup Sudu. Drugim riječima, članstvo u Statutu je preduslov za pojavljivanje države pred Sudom. Pored stranačke sposobnosti, pristup Sudu se javlja kao još jedan uslov za zasnivanje i vršenje nadležnosti

Suda. Postavlja se pitanje koje se to države smatraju članicama Statuta?, odnosno kako jedna država postaje članicom Statuta? .

U pogledu ovoga, moramo razlikovati tri vrste država:

- a) članice Ujedinjenih nacija,
- b) nečlanice Ujedinjenih nacija koje su članice statuta, i
- c) države koje nisu članice ni Ujedinjenih nacija, niti Statuta.

Članom 93. Povelje Ujedinjenih nacija, određeno je da su „sve članice Ujedinjenih nacija ipso facto članice Statuta Međunarodnog suda“. Članstvo u Ujedinjenim nacijama, podrazumijeva automatski i članstvo u Statutu Suda. S druge strane ne važi obrnuto, odnosno, članstvo u Statutu Suda ne znači i članstvo u Ujedinjenim nacijama. Iz ovoga proizilazi, da postoje i države koje nisu članice Ujedinjenih nacija, ali su članice Statuta. To je, gore pomenuta, druga vrsta država – nečlanica Ujedinjenih nacija. Nijednim relevantnim dokumentom članstvo u Ujedinjenim nacijama nije postavljeno kao preduslov za članstvo u Statutu Suda, te zbog toga i imamo ovu drugu vrstu država. Za njih je Sud otvoren jednako kao i za članice Ujedinjenih nacija. Da bi ove države postale članice Statuta, moraju ispuniti određene uslove, uslove određene rezolucijom Generalne skupštine, a to su: I prihvatanje odredbi Statuta; II prihvatanje obaveza iz člana 94. Povelje; i III snošenje troškova Suda u iznosu koji odredi Generalna skupština. Ove države, mogu da učestvuju u izboru sudija Međunarodnog suda pravde, kao i u radu Generalne skupštine u pogledu izmjena i dopuna Statuta.⁴⁶ Treća grupa država, su one koje nisu ni članice Ujedinjenih nacija niti Statuta Suda. Za njih je Sud otvoren na osnovu stava 2. člana 35. Statuta. I ove države moraju ispuniti određene uslove: I da prihvate nadležnost Suda saglasno Povelji, Statutu i Pravilima Suda; II da se obavežu da će izvršiti odluke Suda savjesno; i III da prihvate obaveze iz člana 94. Povelje. Prihvatanje ovih uslova, ove države izražavaju u vidu deklaracije – posebne (odnosi se na spor ili sprove koji su

---

⁴⁶ R. Etinski, op. cit., str. 224

se već pojavili) ili opšte (odnosi se na sve sporove ili jednu vrstu sporova koji su iskrsnuli ili će iskrsnuti iz nekog odnosa), koju deponuju u Sekretarijatu Suda.⁴⁷

U slučaju *Legalnosti upotrebe sile*, Sud je jasno istakao značaj i domet pristupa Sudu:

„ Pitanje da li je ili nije Srbija i Crna Gora bila ugovorna strana Statuta Suda u trenutku otpočinjanja ovog postupka je fundamentalno pitanje; jer, ako ona nije bila ugovorna strana, onda Sud nije bio otvoren za nju, na osnovu člana 35, paragraf 1 Statuta Suda.... Sud može da vrši svoje sudske funkcije samo u odnosu na one države koje imaju pristup Sudu, na osnovu člana 35 Statuta Suda. Samo te države mogu na Sud da prenesu nadležnost. “⁴⁸

Pitanje pristupa Sudu tiče se nadležnosti *rationae personae* Suda, o čemu će više biti riječi u dijelu rada o vrstama nadležnosti. Ipak prema stavu Suda, istaknutom u istom slučaju, nadležnost zasnovana na volji i pristup Sudu moraju se razlikovati. U tom smislu, Sud kaže:

„ Mora biti napravljena jasna razlika između pitanja nadležnosti, koja je utemeljena na saglasnosti strana u sporu, i pitanja prava strana da se pojave pred Sudom u skladu sa uslovima iz Statuta, koje nije predmet saglasnosti strana. “⁴⁹

Pristup Sudu uslovljen je objektivnim okolnostima iznešenim u Statutu, dok je nadležnost uslovljena izjavom volje države.⁵⁰ U tom smislu, pristup Sudu javlja se kao preduslov za nadležnost Suda, te ako država nije članica Statuta, ako nema pristup Sudu, ona ne može da svojom izjavom volje prenese nadležnost na Sud ni na koji način. Kao što Sud reče, to je *„fundamentalno*

⁴⁷R. Etinski, op. cit., str. 224.; M. Kreća, op. cit., str. 532.

⁴⁸*Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 2004, p. 279., pp. 299.*

⁴⁹*Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 2004, p. 279., pp. 295.*

⁵⁰*Srbija pred Međunarodnim sudom pravde, knjiga I – Odbrana*, Beograd 2007., str. 70.

pitanje“, i u pogledu njega ne važi saglasnost stranaka. Ukoliko Sud nađe da neka od stranaka u konkretnom slučaju nema pristup Sudu, ili ga nije imala u vrijeme pokretanja postupka, oglasiće se nenadležnim.

Kako je pristup Sudu preduslov nadležnosti, to se i ispituje prije drugih prigovora. U tom smislu, Sud može *ex officio* da pokrene ovo pitanje. U slučaju *Primjene Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, Sud ističe:

„Radi se, u stvari, o pitanju koje je Sud dužan da pokrene i razmotri ex officio, ukoliko je potrebno, kao i poslije notifikacije toga stranama u sporu, ukoliko to nađe za shodno. Dakle, ukoliko Sud smatra da u konkretnom slučaju nisu zadovoljeni uslovi koji se odnose na kapacitet strana da se pojave pred njim, a zadovoljeni su uslovi u pogledu njegove nadležnosti rationae materiae, Sud treba, čak i ako strane ne pokrenu to pitanje, da presudi da prethodni uslovi nisu ispunjeni, kao i da zaključi da, iz tog razloga, nije nadležan da odlučuje o meritumu spora.“⁵¹

Problem pristupa Sudu može se riješiti samo ukoliko država, stranka postane članica Statuta, na neki od gore pomenutih načina.

4.3. Zasnivanje nadležnosti

Sud svoju nadležnost zasniva na volji stranaka. Tačnije, stranke svojom voljom zasnivaju nadležnost Suda, pa stoga nadležnost Suda počiva na konsesualnoj ili ugovornoj osnovi.⁵² Kao jedan od osnovnih principa međunarodnog prava, konsesualna osnova nadležnosti jeste posljedica suverene jednakosti država. Država, kao suverena jedinka, nema većeg autoriteta iznad sebe, odnosno, ne može se jednoj državi nametnuti neka

⁵¹ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment of 26 February 2007.*, para. 122.

⁵² M. Kreća, op. cit., str. 528.

međunarodna obaveza (u ovom slučaju da neki spor sa drugom državom iznese pred Međunarodni sud pravde) jer je država „nezavisna spolja“. Takav autoritet, prihvatanje međunarodne obaveze, može se pojaviti samo ako država na to pristane. Tek pošto država izrekne svoju volju, da saglasnost na prihvatanje neke obaveze, tek tada se zasniva njena međunarodna obaveza.

Konsensualna osnova nadležnosti Suda znači da je država, izjavom svoje volje, prenijela na Sud dio ovlašćenja da riješi spor između nje i druge države. Kada država da ovakvu izjavu, tog momenta ona je aktivirala urođenu sudsku nadležnost, proisteklu iz postojanja Suda kao sudskog organa.⁵³ Iz ovoga proističe zaključak, da je Sud ovlašćen da riješi spor samo u onom dijelu u kojem postoji pristanak država. Njegova nadležnost je ograničena, jer postoji samo u onom dijelu u kom su je stranke prihvatile, tako da Sud, ispitujući nadležnost, ustvari ispituje obim te saglasnosti.⁵⁴ On ne može, u rješavanju sporova, ići van granica postavljenih voljom države, jer za to nema ovlašćenje - nema nadležnost. Sud je, tokom dugogodišnje prakse, isticao značaj principa konsensualne nadležnosti u mnogim slučajevima:

„.. pristanak strana prenosi nadležnost na Sud..“⁵⁵

„Saglasnost država, strana u sporu, je osnov sudske nadležnosti u parničnim slučajevima.“⁵⁶

„ Član 36 određuje slučajeve u odnosu na koje će Sud imati nadležnost. To ukazuje da se Sud može baviti slučajevima upućenim mu na osnovu sporazuma strana.“⁵⁷

„ Da presudi o međunarodnoj odgovornosti Albanije bez njenog pristanka bilo bi suprotno ispravno utvrđenom principu

⁵³ R. Etinski, op. cit., str. 226.

⁵⁴ M. Kreća, op. cit., str. 528.

⁵⁵ *Corfu Channel case, Judgment on Preliminary Objection :I.C. J. Reports 1948, p. 15, pp. 27.*

⁵⁶ *Interpretation of Peace Treaties, Advisory Opinion : I.C. J. Reports 1950, p. 65., pp. 71.*

⁵⁷ *Nottebohm case (Preliminary Objection,) Judgment of November 18th, 1953: I.C.J. Reports 1953, p. 111., pp. 122.*

*međunarodnog prava utjelovljenom u Statutu Suda, naime, da Sud može vršiti nadležnost nad državom samo s njenim pristankom.*⁵⁸

Šta konkretno znači pristanak države da se spor rješi pred Sudom? Država, pošto je svojom voljom aktivirala nadležnost Suda, je time pristala da poštuje odluku Suda u konkretnom sporu. Pošto Sud donese odluku, država se mora povinovati toj odluci, i istu sprovesti, jer upravo pristanak na nadležnost Suda, jeste prihvatanje odluke Suda, kakva god ona bila. Države su iz nekih razloga (nemogućnost rješenja spora drugim načinima, ili nepostojanje drugih načina rješenja spora) pristale da se spor rješi pred Sudom. Time su dale ovlašćenje Sudu da donese konačnu odluku, ali istovremeno su i pristale na takvu odluku, bez obzira na ishod.

Izjava volje države ne mora biti data u nekoj određenoj formi. Formi se, u ovom slučaju, ne pridaje važnost kakvu ona ima u unutrašnjem pravu. Sud je u slučaju *Krfskog kanala* istakao sledeće:

*„Dok pristanak strana prenosi nadležnost na Sud, ni Statut ni Pravila ne zahtjevaju da ovaj pristanak bude izražen u nekoj određenoj formi.”*⁵⁹

Sud će volju države da tumači i kroz njeno ponašanje pred Sudom. Imajući to u vidu, možemo reći da se nadležnost Suda može zasnovati na dva načina:

- I. izričito, i
- II. prećutno.

I. Izričito zasnivanje nadležnosti

Država nadležnost Suda zasniva izričito tako što daje nedvosmisleni, jasnu, izričitu izjavu, kojom prihvata nadležnost Suda. To se najčešće postiže

---

⁵⁸ *Case of the monetary gold removed from Rome in 1943(Preliminary Question), Judgment of June 15th, 1954 : I.C. J. Reports 1954, p. 19., pp. 32.*

⁵⁹ *Corfu Channel case, Judgment on Preliminary Objection :I.C. J. Reports 1948, p. 15, pp. 27*

zaključivanjem ugovora, članstvom u konvencijama, ili pak deponovanjem odgovarajuće deklaracije. Razlikujemo tri načina izričitog zasnivanja nadležnosti Suda:

- a) **kompromisom,**
- b) **kompromisnim klauzulama u bilateralnim i multilateralnim ugovorima, i**
- c) **fakultativnom (opcionom) klauzulom.**

a) **Kompromis** – Kompromis je sporazum između država kojim one rješavanje spora povjeravaju Međunarodnom sudu pravde. Osnov nadležnosti je ovde volja država izražena u vidu zajedničkog sporazuma. Sporazumom države ovlašćuju Sud da rješi spor koji je nastao između njih. U pitanju je povjeravanje već nastalog spora. Države u njemu određuju obim i prirodu nadležnosti Suda, način rješavanja spora (odrede neka rješenja između kojih Sud treba da odabere koje je najpogodnije u konkretnom slučaju, ili odaberu neka rješenja koja Sud ne smije koristiti). Takođe, stranke mogu odrediti i da se spor rješi po osnovu principa pravičnosti, *ex aequo et bono*.⁶⁰ Postupak se pokreće tako što stranke zajedno iznose spor pred Sud pozivajući se na sporazum, a može se pokrenuti i tužbom, naravno, uz naznaku sporazuma. Na ovaj način rješeno je 14 sporova do sada.⁶¹

b) **Kompromisne klauzule u bilateralnim i multilateralnim ugovorima –**

U članu 36. stavu 1. Statuta Suda kaže se:

„Član 36.

1. *Nadležnost Suda proteže se na sve predmete koje mu podnesu stranke, kao i na sve slučajeve koji su posebno predviđeni u Povelji Ujedinjenih nacija ili u ugovorima i konvencijama koji su na snazi.“*

---

⁶⁰ S. Rosenne, op. cit., str. 323.; M. N. Shaw, Sir R. Jennings, op. cit., str. 983.

⁶¹ M. Kreća, op. cit., str. 528.

Dio člana koji kaže da se „*nadležnost Suda proteže na sve predmete koje mu podnesu stranke*“, odnosi se na predhodni način zasnivanja nadležnosti Suda (kompromis). Ali, kao što se vidi iz ovog člana, nadležnost se može zasnovati i ugovorima i konvencijama koji su na snazi. U pitanju su bilateralni i multilateralni ugovori, gdje su države u sporu članice tih ugovora. Ovi ugovori i konvencije sadrže, takozvane kompromisne klauzule (*compromissory clauses*), kojima se određuje, da svi sporovi u pogledu primjene i tumačenja odredbi tih konvencija ili ugovora, rješavaju na jedan ili više mirnih načina (diplomatskim putevima, povjeravanje Međunarodnom sudu pravde na rješavanje, itd.).⁶² Tako, na primjer, član IX *Konvencije o sprečavanju i kažnjivanju zločin genocida*, od 9. decembra 1948. godine, kaže:

„Član IX

Sporovi između strana ugovornica u pogledu tumačenja, primjene i izvršenja ove Konvencije, podrazumijevajući tu i sporove koji se odnose na odgovornost neke države za genocid ili bilo koje drugo djelo pobrojano u članu III, biće izneseni pred Međunarodni sud pravde, na traženje jedne od strana u sporu.“

Iako je u ovom članu određen samo jedan način rješavanja spora u pogledu tumačenja, primjene, i izvršenja Konvencije, to ne znači da su države dužne, ukoliko dođe do spora, da isti iznesu pred Međunarodni sud pravde. Isti mogu riješiti i na druge načine, koje smatraju odgovarajućim. Ovim članom se samo ustanovljava nadležnost Suda, tako da se rješenje spora od strane Suda javlja kao još jedan od načina rješavanja.

Ove klauzule mogu da čine sastavni dio ugovora ili konvencije, ali mogu biti zaključeni u posebnom ugovoru, te se u vidu aneksa ili protokola

---

⁶² R. Etinski, op. cit., str. 226.

priključuju osnovnom ugovoru.⁶³ Podnošenje tužbe javlja se kao radnja kojom se pokreće postupak.

- c) **Fakultativna (opciona) klauzula** – Fakultativna klauzula predstavlja jednostranu deklaraciju države kojom ona prihvata obaveznu nadležnost Suda (*compulsory jurisdiction*), i bez predhodno zaključenog ugovora. Ovakav način zasnivanja nadležnosti Suda, predviđen je stavom 2. člana 36. Statuta:

„**Član 36.**

2. Države stranke ovoga Statuta mogu u svako doba izjaviti da, prema svakoj drugoj državi koja prihvati istu obvezu, priznaju kao obveznu, ipso facto i bez posebnog sporazuma, nadležnost Suda o svim pravnim sporovima što se odnose na:

a) tumačenje nekog ugovora;

b) svako pitanje Međunarodnog prava;

c) postojanje svake činjenice koja bi, ako se ustanovi, činila povredu međunarodne obaveze;

d) prirodu ili obim naknade koje valja dati za povredu međunarodne obaveze.“

Ipak, za nadležnost nije dovoljna samo izjava jedne od država, stranaka u sporu, nego od obe. U tome se ogleda zahtjev kod davanja ovih izjava, a to je da postoji reciprocitet, uzajamnost.⁶⁴ U tom smislu, da bi se zasnovala nadležnost Suda moraju postojati najmanje dvije ovakve deklaracije. Dio u kojem se one poklapaju, čini nadležnost Suda,⁶⁵ odnosno, taj dio čini obim nadležnosti Suda u tom sporu. U slučaju *Norveških zajmova*, Sud je o ovme rekao:

⁶³ M. Kreća, op. cit., str. 529.

⁶⁴ M. N. Shaw, Sir R. Jennings, op. cit., str. 979.

⁶⁵ R. Etinski, op. cit., str. 227.

„ Pošto su uključene dvije jednostrane izjave, takva nadležnost je povjerena Sudu jedino u obimu u kojem izjave koincidiraju u povjeravanju ove. Upoređivanje dvije izjave pokazuje da francuska izjava prihvata sudsku nadležnost u užim granicama nego norveška izjava; prema tome zajednička volja strana, koja je osnov sudske nadležnosti, postoji jedino u tim užim granicama određenim francuskom rezervom.“⁶⁶

Nepoklapanje izjava dvije ili više država, u ovom slučaju zasnivanja nadležnosti Suda, posljedica je mogućnosti davanja ovakvih izjava uz određene uslove. One se mogu dati i bezuslovno, ali češća situacija u praksi je da se daju uz određene uslove.⁶⁷ Pod uslovima u ovom smislu podrazumijevaju se rezerve:

1. *rationae personae*,
2. *rationae materiae*, i
3. *rationae temporis*.

1. Rezerva *rationae personae* – Označava izuzimanje, iz ovako ustanovljene nadležnosti, sporove sa određenim državama (negativno određena rezerva), ili označava u odnosu na koje države važi ovako ustanovljena nadležnost (pozitivno određena rezerva). Kada je rezerva negativno određena, tada je država pristala na obaveznu nadležnost Suda u sporovima, ali, iz određenih razloga, nije pristala na nadležnost Suda u sporovima sa određenim državama. Drugim riječima, pristaje na nadležnost Suda u sporovima sa državama koje nije isključila ovom rezervom. Tako je Velika Britanija isključila iz nadležnosti Suda svaki spor koji proistekne sa državom članicom Komonvelta u odnosu na situaciju i činjenice koje su postojale prije 1. januara 1969. godine. Razlozi za upotrebu ove rezerve su raznovrsni, pa tako neke države

⁶⁶ R. Etinski, op. cit., str. 227.

⁶⁷ M. N. Shaw, Sir R. Jennings, op. cit., str. 981.; M. Kreća. Op. cit., str. 530.

isključuju iz nadležnosti Suda sporove sa državama sa kojima nemaju diplomatske odnose, ili sa državama koje ne priznaju, etc. Kada je u pitanju pozitivno određena rezerva, tada se određuje krug država u odnosu na koje važi nadležnost Suda ako dođe do spora. Rezerva se na ovaj način formuliše, najčešće, tako da izjava važi samo u odnosu na države članice Ujedinjenih nacija ili države članice Statuta.⁶⁸

2. Rezerva *rationae materiae* – Ovom rezervom isključuje se nadležnost Suda u pogledu spora. Njome se najčešće isključuju sporovi koji spadaju u domen unutrašnje nadležnosti, sporovi za vrijeme trajanja neprijateljstva, sporovi za koje su predviđeni drugi načini mirnog rješavanja, sporovi koji su u vezi određenih multilateralnih ugovora, etc.⁶⁹

3. Rezerva *rationae temporis* – Ovom rezervom se iz nadležnosti Suda izuzimaju sporovi nastali prije određenog datuma (kao što je u gore pomenutom slučaju Velike Britanije), ili mogućnost opozivanja izjave o obaveznoj nadležnosti u svakom trenutku. Francuska je iz nadležnosti Suda isključila sporove sa državama koje nisu prihvatile obaveznu nadležnost Suda u trenutku nastanka činjenice ili situacija koje su dovele do spora.⁷⁰

Deklaracije kojima se prihvata obavezna nadležnost Suda, predaju se Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, koji tu izjavu dostavlja državama članicama Statuta i Sekretaru suda.⁷¹ Stranke iste mogu da modifikuju ili da ih povuku,⁷² u skladu sa uslovima koje su same postavile. Izjave o prihvatanju obavezne nadležnosti Stalnog suda međunarodne pravde, date na osnovu člana 36. stava 2. Statuta tog Suda, a koje nisu prestale da važe, imaju pravno dejstvo i u odnosu na države

---

⁶⁸ M. Kreća. Op. cit., str. 530.

⁶⁹ M. Kreća. Op. cit., str. 530.

⁷⁰ M. Kreća. Op. cit., str. 530.

⁷¹ M. Kreća. Op. cit., str. 530.

⁷² M. N. Shaw, Sir R. Jennings, op. cit., str. 982.

članice Statuta Međunarodnog suda pravde. Postupak u ovim situacijama se pokreće podnošenjem tužbe Sudu.

II. Prećutno zasnivanje nadležnosti

Ustanova koja označav ovakav način zasnivanja nadležnosti naziva se *forum prorogatum* (ustanova poznata još u rimskom pravu). Ona se odnosi na prećutno zasnivanje nadležnosti u toku samog postupka. Naime, riječ je o slučaju gdje se jedna država, koja predhodno nije dala saglasnost na nadležnost Suda, upušta u postupak, tačnije, upušta se u raspravljanje o nekom meritornom pitanju, a pri tome ne stavlja prigovor nenadležnosti. Takvo postupanje države ukazuje na namjeru države da se rješi meritum spora, a ako pristaje na rješavanje merituma spora pred Sudom, onda je ona i pristala na nadležnost Suda. Iz njenog postupanja, Sud izvodi zaključak namjere države da zasnuje nadležnost Suda u konkretnom slučaju. Da se nadležnost može zasnovati i na ovaj način, Sud je istakao u slučaju *Mavromatis*, riječima:

„Izgleda da nema sumnje da saglasnost države na podnošenje spora Sudu ne mora jedino da proističe iz izričite izjave, već može takođe o njoj da se zaključi iz akata koji je konkluzivno ustanovljavaju. Izgleda teško osporavati da podnošenje argumenata o meritumu, bez činjenja rezervi u pogledu jurisdikcije, mora da se smatra jasnom indikacijom želje države da dobije odluku o meritumu slučaja.“⁷³

Pristanak na nadležnost, zasnovan konkludentnom radnjom, Sud je našao i u slučaju *Krfskog kanala*, između Velike Britanije i Albanije. Naime, u ovom slučaju Velika Britanija je pokrenula postupak protiv Albanije, zbog stradanja članova svoje mornarice u Krfskom kanalu, od podvodnih mina. Albanija je osporila pravo Velike Britanije da iznese spor pred Sud, ali je u odgovoru na tužbu istakla:

---

⁷³ R. Etinski, op. cit., str. 227.

„ Iskreno uvjereni u pravednost svog slučaja, rješena da ne zanemaruju mogućnost davanja dokaza o odanosti principima o prijateljskoj saradnji između nacija i o mirnom rješavanju sporova, spremna je, uprkos ovoj neregularnosti u radnjama Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, da se pojavi pred Sudom. “⁷⁴,

te je Sud iz toga izveo zaključak da Albanija prihvata nadležnost Suda u konkretnom slučaju.

4.4. Oblici nadležnosti

Nadležnost Suda javlja se u tri oblika:

- a) nadležnost *rationae personae*,
- b) nadležnost *rationae materiae*, i
- c) nadležnost *rationae temporis*.

a) Nadležnost *rationae personae*

Ovaj oblik nadležnosti Suda u neraskidivoj je vezi sa pitanjima stranačke sposobnosti, pristupa Sudu i izjave volje kojom se zasniva nadležnost Suda. Naime, ovaj oblik nadležnosti podrazumijeva nadležnost u odnosu na odgovarajućeg subjekta. Kada govorimo o parničnoj nadležnosti Suda, nadležnost *rationae personae* ogleda se u nadležnosti Suda u odnosu na države, i to samo države članice Statuta, koje su svojom voljom prenijele nadležnost na Sud.

Nadležnost *rationae personae* Suda, prvenstveno, se ogleda u nadležnosti Suda samo u odnosu na države. U parničnim postupcima, Sud nema nadležnost u odnosu na međunarodne organizacije ili pojedince, grupe

---

⁷⁴ *Corfu Channel case, Judgment on Preliminary Objection* :I.C. J. Reports 1948, p. 15., pp. 19

pojedinaца, kompanije ili korporacije, nego samo u odnosu na države (detaljnije urađeno pod naslovom 4.1. Stranačka sposobnost).

Drugi uslov, čija se ispunjenost zahtjeva za zasnivanje ovog oblika nadležnosti, jeste pristup Sudu. Stranka, koja je država, mora da bude članica Statuta Suda, tako da Sud nema nadležnost *rationae personae* u odnosu na države koje nisu članice Statuta Suda, pa barem i postojala saglasnost država u pogledu nadležnosti Suda (detaljnije urađeno pod naslovom 4.2. Pristup Sudu).

Kao što smo vidjeli ranije, nadležnost Suda počiva na konsesualnim temeljima, na volji država. Stoga Sud, ispitujući ovaj oblik nadležnosti, polazi od ispitivanja da li postoji pristanak države na njegovu nadležnosti ili ne postoji. Ukoliko nađe da je država dala pristanak na njegovu nadležnost u konkretnom sporu, uz ispunjenost uslova stranačke sposobnosti i pristupa Sudu, Sud će naći i da ima nadležnost *rationae personae* u odnosu na tu državu. U suprotnom, ako Sud nađe da država nije dala saglasnost na nadležnost (ili ako ne ispunjava uslove stranačke sposobnosti i pristupa Sudu), Sud će odbiti postupanje u tom sporu na temelju nedostatka nadležnosti *rationae personae*, odnosno, iz razloga što u odnosu na tu državu nema nadležnost.

b) Nadležnost *rationae materiae*

Nadležnost *rationae materiae* ogleda se u nadležnosti Suda u odnosu na konkretan spor, kao i na pitanja koja su u vezi sa sporom, a od čijeg rješenja zavisi rješenje samog spora. Osnovna funkcija Suda jeste da rješava sporove, i to, kako je u članu 36. stavu 1. Statuta rečeno, „*sve predmete koje mu podnesu stranke, kao i na sve slučajeve koji su posebno predviđeni u Povelji Ujedinjenih nacija ili u ugovorima i konvencijama koji su na snazi.*“ Naravno, da bi postojao ovaj oblik nadležnosti Suda, spor mora da bude pravni (o čemu je već bilo riječi), u suprotnom Sud ne bi imao nadležnost.

Ovo pitanje moglo bi se posmatrati i kroz način na koji je zasnovana nadležnost Suda.⁷⁵ Ako je ona zasnovana kompromisom, stranke su u ugovoru konkretizovale spor, i prenijele nadležnost na Sud za njegovo rješavanje. Samim, kompromisom su stranke odredile granice nadležnosti *rationae materiae* Suda. Sud, u ovom slučaju, ispituje da li spor iznijet pred njega, odgovara onom koji su stranke odredile kompromisom, i koji je obim nadležnosti Suda u tom slučaju. Ako ustanovi identitet sporova, spora u kompromisu i spora pred njim, ima nadležnost, u suprotnom nema, po osnovu odsustva nadležnosti *rationae materiae*. Kad je nadležnost Suda zasnovana kompromisnim odredbama u ugovorima i konvencijama, nadležnost *rationae materiae* Suda ogledaće se u nadležnosti Suda u odnosu na sporove koji proisteknu iz primjene, tumačenja ili izvršenja tog ugovora ili konvencije. Ako se nadležnost Suda zasniva na osnovu fakultativne (opcione) klauzule, Sud ima nadležnost *rationae materiae* u odnosu na spor u obimu u kojem se dvije izjave o prihvatanju obavezne nadležnosti Suda poklapaju.

Nadležnost *rationae materiae* Suda proteže se i na pravo Suda da raspravlja o činjenicama, ako je u pitanju ustanovljavanje činjenica, čije bi postojanje predstavljalo povredu neke međunarodne obaveze. Takođe, ovaj oblik nadležnosti podrazumijeva i nadležnost Suda da odlučuje o incidentnim pitanjima (incidentna nadležnost), kao što su predhodni prigovori, privremene mjere i intervencija.⁷⁶

c) Nadležnost *rationae temporis*

Nadležnost *rationae temporis* jeste sekundarna, izvedena nadležnost.⁷⁷ Ona nije samostalan oblik nadležnosti, nego je uvijek vezana za nadležnost *rationae personae* ili *rationae materiae*. Ona se najčešće, u sporazumima kojima se ustnovljava nadležnost, ističe kao rezerva, kao ograničenje

⁷⁵ S. Rosenne, op. cit., str. 328.

⁷⁶ M. Kreća, op. cit., str. 535.

⁷⁷ S. Rosenne, op. cit., str. 330.; M. Kreća, op. cit., str. 536.

nadležnosti. Takođe, i u praksi Stalnog suda međunarodne pravde, i u praksi Međunarodnog suda pravde, kao i u odvojenim i individualnim mišljenjima sudija, ne nalazimo termin nadležnost *rationae temporis*, nego „prigovor *rationae temporis*“, „rezerva *rationae temporis*“, „argument *rationae temporis*“, etc.⁷⁸ Imajući u vidu ovu zavisnost, ovog oblika nadležnosti, o postojanju nadležnosti *rationae personae* ili *rationae materiae*, logično je zaključiti da se pitanje *rationae temporis* postavlja tek pošto se ustanovi postojanje nadležnosti *rationae materiae* ili *rationae personae*. Ipak, Stalni sud međunarodne pravde se nije držao ovog reda u slučaju *Električne kompanije u Sofiji*. Naime, Sud se prvo bavio argumetom *rationae temporis*, a tek potom argumentom *rationae materiae*, koji se odnosio na regulisanost spora unutrašnjim pravom.⁷⁹ Iz ovoga proizilazi da, gore pomenuti redoslijed razmatranja argumenata nije obavezan za Sud.

Sušтина ovog pojavnog oblika nadležnosti Suda, jeste da li spor iznesen pred njega ulazi u onaj vremenski period za koji su mu stranke povjerile nadležnost. Ukoliko se spor nalazi izvan tog perioda, Sud ne može imati nadležnost u odnosu na njega, jer su stranke isključile nadležnost Suda u odnosu na taj vremenski period. U dijelu rada koji se odnosi na zasnivanje nadležnosti Suda putem fakultativne klauzule, vidjeli smo primjer Velike Britanije, koja je isključila iz nadležnosti Suda svaki spor koji proistekne sa državom članicom Komonvelta u odnosu na situaciju i činjenice koje su postojale prije 1. januara 1969. godine. Velika Britanija je ovakvom izjavom odredila vremensku dimenziju nadležnosti Suda u odnosu na sporove između nje i neke od članica Komonvelta. Sud ne bi imao nadležnost u odnosu na sporove između ovih država, zasnovanih na činjenicama i situacijam prije određenog datuma, 1. januara 1969. godine, ali bi imao nadležnost za sporove nastale iz situacija i činjenica poslije tog datuma.

---

⁷⁸ S. Rosenne, op. cit., str. 329.

⁷⁹ S. Rosenne, op. cit., str. 330.

Ipak, u praksi međunarodnih sudova nadležnost *rationae temporis* se tumači ekstenzivno⁸⁰. Ovakav način tumačenja podrazumijeva, da se Sud neće lišiti nadležnosti ukoliko se spor, podnešen Sudu poslije pristanka na nadležnost Suda od strane države, zasniva na činjenicama koje su nastale u periodu za koji Sud nema nadležnost, dakle, na činjenicama koje su prethodile davanju saglasnosti države na nadležnost Suda. U takvim slučajevima, Sud će naći da ima nadležnost u odnosu na konkretni spor, izuzev ukoliko nije stavljena rezerva u odnosu na taj period. Sud će, naime, imati nadležnost za sve sporove koji se pred njega iznesu nakon pristanka države na sudsko rješavanje sporova. Tako, recimo, ako neka država pristupi *Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, a ne stavi rezervu *rationae temporis* na član IX *Konvencije*, Sud će imati nadležnost u odnosu na tu državu u slučaju da bude stranka pred Sudom u sporu, iz domena *Konvencije*, koji se zasniva na činjenicama koje su prethodile njenom pristupanju. Ovome se pribjegava kako bi se strana koja pokreće postupak poštedila ponovnog pokretanja postupka, na koje, u ovom slučaju, ima pravo. Tako je bilo u slučaju *Primjene Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, gdje je Savezna republika Jugoslavija isticala da se *Konvencija*, osnov nadležnosti u ovom slučaju, počela primjenjivati između nje i Bosne i Hercegovine tek 14. decembra 1995. godine, dok je postupak pokrenut 1993. godine. Sud je u tom slučaju rekao:

„ U sadašnjem slučaju, čak i ako se ustanovi da su stranke, svaka vezana Konvencijom kad je tužba podnešena, bile vezane između sebe tek s dejstvom od 14. decembra 1995., Sud ne može odbaciti svoju nadležnost po ovom osnovu, s obzirom da Bosna i Hercegovina može u bilo koje vrijeme podnijeti novu tužbu, identičnu sadašnjoj, što bi bilo nepobitno u ovom slučaju. “⁸¹

⁸⁰ M. Kreća, op.cit., str. 537.

⁸¹ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Preliminary Objections, Judgment, I. C. J. Reports 1996, p. 595., pp 614.*

Princip o nadležnosti *rationae temporis*, odnosno o ekstenzivnom tumačenju ove nadležnosti, Sud je ustanovio još u slučaju *Mavromatis*:

„Sud je mišljenja da se u slučaju sumnje, nadležnost koja se zasniva na jednom međunarodnom sporazumu proteže na sve sporove koji su Sudu donijeti poslije donošenja takvog međunarodnog sporazuma.“⁸²

Zavisnost nadležnosti *rationae temporis* od postojanja nekog od druga dva oblika nadležnosti Suda, dovelo je do toga da se *rationae temporis* posmatra kao rezerva, kao nešto što isključuje postojeću nadležnost Suda (*rationae personae ili rationae materiae*).

4.5. Nadležnost Suda u odnosu na treće države

Nije rjetkost da se pred Sudom pojave takvi slučajevi, gdje Sud, odlučujući o meritumu spora, odlučuje ne samo o pravima stranaka nego i trećih država. Naime, u određenim slučajevima, odluka Suda proizvodila bi dejstvo u odnosu na stranke u sporu, ali i u odnosu na treće države. Kako bi Sud trebao postupiti u takvim sporovima?

Imajući u vidu, već nekoliko puta, spomenut princip konsesualne nadležnosti, dolazimo do zaključka da bi Sud u ovakvim situacijama mogao da donese odluku samo ako postoji pristanak treće države. Sud bi mogao da donese odluku iako ne postoji saglasnost treće države, samo ako bi se tom odlukom uticalo (engl. *affect*) na prava treće države. Ovo je Sud utvrdio u slučaju *Određenih fosfatnih zemljišta u Nauruu*:

„Ali nedostatak takvog zahtjeva /zahtjeva za intervenciju u slučaju/ ne sprečava Sud da presudi o podnesenim mu zahtjevima, pod uslovom da

⁸² *The Mavrommatis Palestine concessions, (Greece v. Great Britain), Series A, No. 2, pp 35.*

*pravni interesi treće države koji bi mogli biti pogođeni ne formiraju predmet (engl. very subject-matter) odluke koja se traži.*⁸³

Ako bi predmet (engl. *very subject-matter*) te odluke bilo pravo treće države, Sud ne bi mogao da odlučuje u tom slučaju bez saglasnosti treće države, jer bi time povrijedio gore pomenuti princip. O ovom pitanju stav Suda nalazimo u slučaju *Monetarnog zlata uklonjenog iz Rima 1943*. U ovom slučaju Italija je podigla tužbu protiv Francuske, Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske i Sjedinjenih Američkih država. Kako što se vidi Albanija nije bila stranka u sporu, niti je naknadno intervenisala. Sud je rekao:

„ U određivanju ovih pitanja – pitanja koja se odnose na zakonitost ili nezakonitost određenih radnji Albanije vis-a-vis Italije – samo su dvije države, Italija i Albanija, direktno zainteresovane. Uči u meritum tih pitanja bilo bi rješavanje spora između Italije i Albanije. Sud ne može odlučiti o takvom sporu bez saglasnosti Albanije....U sadašnjem slučaju, pravni interesi Albanije ne bi bili samo pogođeni odlukom, već bi formirali predmet odluke.“⁸⁴

„ Sud ne može, bez saglasnosti te treće države, donijeti odluku o tom pitanju vezujući bilo koju državu, niti treću državu, niti bilo koju od stranaka pred njim.“⁸⁵

Stav o ovom pitanju nalazimo i u slučaju *Istočnog Timora*, između Portugala i Australije:

„Sud zaključuje da ne može, u ovom slučaju, vršiti nadležnost koju ima u smislu deklaracija datih od stranaka na osnovu člana 36. stava 2. Statuta jer bi, u odlučivanju o zahtjevima Portugala, kao preduslov,

⁸³ *Certain Phosphate Lands in Nauru (Nauru v. Australia), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 1992, p. 240, pp. 261.*

⁸⁴ *Case of the monetary gold removed from Rome in 1943(Preliminary Question), Judgment of June 15th, 1954 : I.C. J. Reports 1954, p. 19., pp. 32.*

⁸⁵ *Case of the monetary gold removed from Rome in 1943(Preliminary Question), Judgment of June 15th, 1954 : I.C. J. Reports 1954, p. 19., pp. 33.*

*morao presuditi o zakonitosti ponašanja Indonezije u odsustvu saglasnosti te države.*⁸⁶

---

⁸⁶ *East Timor (Portugal v. Australia), Judgment, I. C.J. Reports 1995, p. 90, pp. 105.*

5. SAVJETODAVNA NADLEŽNOST MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE

Savjetodavna nadležnost Suda jeste ovlaštenje Suda, da na zahtjev ovlašćenog organa ili organizacije iznese svoje mišljenje o nekom pitanju. Kao i u parničnoj nadležnosti, pitanje koje se iznosi pred Sud mora da bude pravno. Naravno, na Sudu je da ustanovi da li se radi o pravnom pitanju ili ne, odnosno, Sud u konkretnom slučaju donosi odluku da li je pitanje pravno ili ne. Za razliku od parične nadležnosti, savjetodvna nadležnost Suda ne počiva na konsesualnoj osnovi, već je određena Statutom Suda i Poveljom Ujedinjenih nacija. Tako se u članu 65. stavu 1. Statuta kaže:

„Član 65.

1. Sud može dati savjetodavno mišljenje o svakom pravnom pitanju na zahtjev bilo kojeg organa ili ustanove koji budu Poveljom Ujedinjenih nacija ili u skladu s njezinim odredbama ovlašćeni da traže to mišljenje.“

Pod ovlašćenim organima, organima legitimisanim da traže savjetodavno mišljenje, podrazumijevaju se Generalna skupština i Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija. Oni su ovlašćeni da iznesu pred Sud svako pravno pitanje. Njihovo pravo da zhtjevaju savjetodavno mišljenje od Suda, određeno je članom 96. Povelje:

„Član 96.

1. Generalna skupština ili Savjet bezbjednosti mogu tražiti od Međunarodnog suda da da savjetodavno mišljenje o svakom pravnom pitanju.

2. Drugi organi Ujedinjenih nacija i specijalizovane ustanove koje Generalna skupština može u svako doba na to da ovlasti, takođe mogu

tražiti od Suda savjetodavno mišljenje o pravnim pitanjima u okviru njihove djelatnosti.“

Kao što se vidi iz stava 2. člana 96. Povelje, Generalna skupština može dati ovlaštenje, da se zahtjeva savjetodavno mišljenje od Suda, i drugim organima ili specijalizovanim organizacijama. Ona je tako ovlastila Ekonomski i socijalni savjet, Starateljski savjet, Interim komitet Generalne skupštine i Komitet za reviziju presuda Administrativnog suda, kao organe Ujedinjenih nacija, a od specijalizovanih agencija ovlastila je: Međunarodnu organizaciju rada, Organizaciju Ujedinjenih nacija za ishranu i poljoprivredu, Organizaciju Ujedinjenih nacija za obrazovanje, Međunarodnu agenciju za atomsku energiju, i druge.⁸⁷ Da bi se tražilo savjetodavno mišljenje od Suda, moraju, dakle, biti ispunjena dva uslova:

1. postojanje ovlaštenja da se isto traži (ovlaštenje na osnovu Povelje, i ovlaštenje na osnovu odluke Generalne skupštine), i
2. da se traži savjetodavno mišljenje o pravnom pitanju.⁸⁸

U pogledu karaktera savjetodavnog mišljenja, Sud u mišljenju o *Primjenljivosti člana VI stava 22. Konvencije Ujedinjenih nacija o privilegijama i imunitetima*, citirajući mišljenje Suda o *Tumačenju Mirovnih ugovora sa Bugarskom, Mađarskom i Rumunijom*, rekao:

„Situacija je drugačija u pogledu savjetodavnih postupaka čak i kada se zahtjev za mišljenje odnosi na pravno pitanje koje stvarno postoji između država. Odgovor Suda je samo savjetodavnog karaktera: kao takav, nema obavezujuće dejstvo. Slijedi da ni jedna država, bila članica Ujedinjenih nacija ili ne, ne može spriječiti davanje savjetodavnog mišljenja za koje Ujedinjene nacije smatraju da je potrebno u cilju dobijanja prosvjetljenja u pogledu pravca radnji koje bi trebalo da preduzmu. Mišljenje Suda nije dato državama, nego

⁸⁷ R. Etinski, op. cit., str. 245.

⁸⁸ M. Kreća, op. cit., str. 535.

organima koji su ovlašćeni da ga zahtjevaju; odgovor Suda, samog „organa Ujedinjenih nacija“, predstavlja njegovo učestvovanje u aktivnostima Organizacije, i, u principu, ne bi trebao biti odbijen.“⁸⁹

Uloga i ovlašćenja međunarodnih organizacija u savjetodavnom postupku, je veća, nego kada se radi o parničnom postupku. U parničnom postupku međunarodne organizacije mogu da se pojave pred Sudom samo kao *amicus curiae*, dok u savjetodavnom postupku one mogu i da pokrenu taj postupak i da u njemu aktivno učestvuju.⁹⁰ Ipak, da bi pokrenule ovaj postupak, moraju imati ovlašćenje Generalne skupštine za to, i mora se raditi o pravnom pitanju iz kruga njihove djelatnosti. Ukoliko, organizacija iznese neko pitanje pred Sud, a ono ne ulazi u krug njene djelatnosti, Sud će odbiti da donese mišljenje o tom pitanju. Zato je u ovom postupku uloga država znatno manja. Naime, države ne mogu od Suda da traže savjetodavno mišljenje, samoinicijativno, nego to mogu samo posredstvom Generalne skupštine ili Savjeta bezbjednosti. One, u okviru rada ovih organa, mogu dati inicijativu da se za određeno pitanje traži mišljenje Suda. Ako se ta inicijativa usvoji, taj orgn Ujedinjenih nacija će uputiti pitanje Sudu, a ako ne bude usvojena, pitanje se ne može uputiti Sudu.

Tumačenje člana 65. Statuta, ukazuje da Sud nije u obavezi da da traženo mišljenje. U stavu 1. navedenog člana, kaže se da „*Sud može dati savjetodavno mišljenje*“, što jasno ukazuje na pravo Suda da odbije postupanje po zahtjevu za savjetodavno mišljenje. Ovo pravo dovodi se u vezu sa očuvanjem sudskog integriteta, sudske funkcije, pa tako Sud ukoliko nađe da bi davanje mišljenja bilo suprotno, ili ne bi bilo u skladu s njegovom sudskom funkcijom, ima pravo da odbije davanje mišljenja u konkretnom slučaju. To je posljedica djelovanja Suda kao „glavnog sudskog organa Ujedinjenih

⁸⁹ *Applicability of Article VI, Section 22, of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1989, p. 177., pp. 189.*

⁹⁰ M. Kreća, op. cit., str. 533.

nacija“.⁹¹ Tako je Sud ovo pravo potvrdio i u gore pomenutom mišljenju, ističući da može odbiti postupanje ako postoje „valjani razlozi“:

„Pravilno je utvrđeno u jurisprudenciji Suda da bi se, kada je zahtjev za savjetodavno mišljenje podnešen na osnovu člana 96 Povelje od strane organa Ujedinjenih nacija ili specijalizovane agencije u smislu smjernice ili prosvjetljenja o pravnom pitanju, Sud trebao baviti zahtjevom i dati svoje mišljenje osim ako postoje „valjani razlozi“ za suprotno.“⁹²

Pod tim „valjanim razlozima“, podrazumijevaju se određene činjenice ili okolnosti koje su nekompatibilne sa sudskom funkcijom Suda, i koje ga u tom slučaju spriječavaju da postupa, a sve u cilju očuvanja svog sudskog integriteta i sudske funkcije.

Savjetodavni postupak se pokreće upućivanjem rezolucije Sudu, u kojoj je formulisano pitanje za koje se traži mišljenje.⁹³ Uz rezoluciju, Sudu se dostavljaju i svi dokumenti i isprave koji su neophodni za odlučivanje.

Osnovna karakteristika savjetodavnog mišljenja Suda, jeste da ono nije obavezujuće. Stav koji Sud na koncu postupka zauzme o određenom pitanju, nije obavezujući niti za organe Ujedinjenih nacija, niti za međunarodne organizacije, niti za države. Dok je presuda u parničnom postupku obavezujuća za strane u sporu, savjetodavno mišljenje nema nikakvo obavezujuće dejstvo. Postavlja se pitanje, kakva je uloga, funkcija savjetodavnog mišljenja? Države se pridržavaju tog stava zbog velikog autoriteta Suda, tako da iako, formalno, bez djestva, mišljenje Suda nailazi na poštovanje od strane država, organa Ujedinjenih nacija ili međunarodnih organizacija. Autoritet Suda je taj koji mu daje određenu težinu. S druge strane, savjetodavno mišljenje se javlja kao način rješavanja određenih pravnih

---

⁹¹ M. Kreća, op. cit., str. 536.

⁹² *Applicability of Article VI, Section 22, of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1989, p. 177., pp. 191.*

⁹³ R. Etinski, op. cit., str. 246.

sorova između organa Ujedinjenih nacija, međunarodnih organizacija, pa i država. Kako se organi Ujedinjenih nacija i međunarodne organizacije, ne mogu pojavljivati kao stranke pred Međunarodnim Sudom pravde u parničnom postupku, to znači da je njima uskraćena mogućnost da svoje pravne sporove riješe posredstvom Suda. Savjetodavno mišljenje se javlja, u ovom kontekstu, kao mehanizam kojim se i ovim subjektima međunarodnog prava pruža mogućnost rješavanja pravnih sporova, koji mogu dovesti do paralisanja rada Ujedinjenih nacija ili drugih međunarodnih organizacija, posredstvom Suda.⁹⁴ Tako, recimo, može doći do spora između neke međunarodne organizacije i neke države. Takav spor se ne bi nikako mogao riješiti u parničnom postupku, jer se međunarodna organizacija ne može javiti kao stranka u tom postupku. Stoga se u ovim slučajevima izlaz traži u savjetodavnom mišljenju. Ili, spor između dvije države, od kojih jedna ne pristaje na nadležnost Suda, pa države postignu saglasnost da će putem Generalne skupštine zatražiti mišljenje Suda o tom pitanju. Takođe, u praksi se javljaju i situacije kada se unaprijed prihvata obavezujuće dejstvo savjetodavnog mišljenja.⁹⁵ Ovakva pojava česta je kada su u pitanju međunarodne organizacije, koje su na ovaj način otklonile nemogućnost da spor sa drugim organizacijama ili državama iznesu na rješavanje Međunarodnom sudu pravde. Na primjer, *Konvencija o privilegijama i imunitetima specijalizovanih agencija* od 1947. godine, određuje da će se u slučaju spora između specijalizovanih agencija i jedne od država potpisnica, ztražiti savjetodavno mišljenje i isto prihvatiti kao obavezno. Mora se naglasiti, da i u ovakvim slučajevima, obaveznost savjetodavnog mišljenja ne proističe iz prirode mišljenja, nego iz ugovorne obaveze.⁹⁶

---

⁹⁴ R. Etinski, op. cit., str. 246.

⁹⁵ S. Avramov, op. cit., str. 319.

⁹⁶ M. Kreća, op. cit., str. 536.

O savjetodavnim mišljenjima Suda vodi se računa u praksi, zbog samog autoriteta Suda, ali i zato što se njima otklanjaju sumnje u pogledu veoma složenih pravnih pitanja i pravnih situacija.⁹⁷

---

⁹⁷ S. Avramov, op. cit., str. 319.

ZAKLJUČAK

U svakom sudskom postupku nadležnost se javlja kao jedno od najbitnijih procesnih pitanja, tačnije, javlja se kao procesna pretpostavka. Ako nje nema sud ne bi mogao da vodi određeni postupak, a shodno tome ni da ga okonča donošenjem meritorne odluke. Tako je i u postupku pred Međunarodnim sudom pravde. Njegova nadležnost je najbitnija procesna pretpostavka za vođenje nekog od postupaka. Ali, svakako, njegovu nadležnost ne treba dovoditi u vezu s nadležnošću u unutrašnjem pravu, jer je ovde u pitanju međunarodna sudska nadležnost, a razlike između ova dva oblika nadležnosti su velike, i nemaju dodirnih tačaka.

Nadležnost Suda je dvojaka:

1. parnična nadležnost, i
2. savjetodavna nadležnost.

Parnična nadležnost jeste nadležnost Suda da rješava sporove između država, što ujedno predstavlja osnovnu funkciju Suda. Ona se zasniva na konsesualnoj osnovi, na volji država, izraženoj u vidu saglasnosti na nadležnost. Konsesualnost nadležnosti Suda je posljedica suvereniteta država, odnosno, suverene jednakosti država. Davanjem takve saglasnosti, država ovlašćuje Sud da rješi spor između nje i druge države obavezujućom odlukom. Da bi se zasnivala parnična nadležnost Suda moraju biti ispunjeni sledeći uslovi:

- **Subjekt koji se pojavljuje u postupku pred Sudom mora biti država.** Samo države posjeduju stranačku sposobnost kada je u pitanju parnična nadležnost Suda, čime se iz ovog postupka isključuju međunarodne organizacije, pojedinci ili grupe pojedinaca, kompanije, etc. Prava ovih subjekata (izuzev međunarodnih organizacija) može štiti država čiji su državljani pred Sudom umjesto njih, ukoliko je povreda tih prava proistekla iz međunarodne odgovornosti druge države.

- **Država mora da ima pristup Sudu.** Pristup Sudu je fundamentalno pitanje, koje ne zavisi od volje država. Ono označava članstvo države u Statutu Suda. Samo članica Statuta može prenijeti nadležnost na Sud.
- **Mora da postoji spor između država.** Ako ne postoji spor između država, ne postoji ni potreba pokretanja parničnog postupka pred Sudom. Spor postoji ukoliko postoje jasno suprotstavljeni stavovi strana po određenom pitanju.
- **Spor koji se iznosi pred Sud mora biti pravne prirode.** Taj spor se mora ogledati u sukobu oko prava ili činjenica, ili oko pravnih shavtanja ili pravnih interesa.
- **Mora postojati saglasnost države na nadležnost.** Ovaj uslov oslikava princip konsesualnosti u pogledu zasnivanja nadležnosti Suda, princip koji je strogo poštovan u praksi Suda, kako u pogledu država koje se pojavljuju kao stranke u postupku, tako i u pogledu trećih država. Ako ne postoji saglasnost države, ne postoji ni ovaj princip, a shodno tome ni nadležnost Suda. Kako formalnost nije toliko zastupljena u postupku pred Sudom, saglasnost se može dati izričito (kompromis, članstvo u bilateralnim ili multilateralnim ugovorima koji sadrže kompromisnu klauzulu, izjava na osnovu fakultativne klauzule) ili implicitno, gdje Sud na osnovu ponašanja stranke u već započetom postupku, izvodi zaključak da stranka želi odluku Suda o meritumu. Saglasnost mora da bude data od države koja je stranka u sporu (oblik nadležnosti koji se naziva *rationae parsonae*), da se odnosi na konkretan spor ili na više sporova koji proisteknu iz određenih činjenica (nadležnost *rationae materiae*), kao i da postoji saglasnost u pogledu određenog vremenskog perioda (nadležnost *rationae temporis*). Kao što se vidi, da bi Sud zasnovao nadležnost u konkretnom sporu, moraju da postoje svi ovi oblici nadležnosti: *rationae parsonae*, *rationae materiaae* i *rationae temporis*. U tome se ogleda jedinstvenost, odnosno, nedijeljivost nadležnosti Suda.

Ipak, u određenim slučajevima, uprkos ispunjenosti ovih uslova, Sud odbija da postupa iz razloga nekompatibilnosti takvog postupanja Suda sa njegovom sudskom funkcijom. Sud tada ima nadležnost, ona je valjano zasnovana, ali bi postupanje u takvom slučaju bilo suprotno njegovoj funkciji sudskog organa, tako da on, u cilju zaštite sudskog integriteta, odbija postupanje.

Savjetodavna nadležnost Suda ogleda se u pravu Suda da daje savjetodavno mišljenje o nekom pravnom pitanju. Da bi se zasnovala nadležnost Suda u ovom obliku postupka, potrebno je da budu ispunjeni sledeći uslovi:

- **Subjekt koji traži savjetodavno mišljenje mora da ima ovlašćenje za to.** Ovlašćenje, kada su u pitanju Savjet bezbjednosti i Generalna skupština, se zasniva na Povelji Ujedinjenih nacija, a kada su u pitanju organi Ujedinjenih nacija i specijalizovane agencije, ovlašćenje počiva na odluci Generalne skupštine. Kao što se vidi, ograničen krug subjekata može pokrenuti ovaj postupak – određeni organi Ujedinjenih nacija i određene specijalizovane agencije, ali ne i države. Stoga je uloga međunarodnih organizacija daleko veća nego u parničnom postupku.
- **Pitanje, o kojem se traži mišljenje, mora biti pravne prirode.** Kao i u parničnom postupku, Sud je ograničen prirodom pitanja koje se iznosi pred njega, pa tako može samo da daje mišljenja o pravnim pitanjima.
- **Kada savjetodavno mišljenje traže specijalizovane agencije, ono mora da bude iz polja njihove djelatnosti.**

Na osnovu Povelje i Statuta Suda, a u cilju očuvanja sudskog integriteta, Sud ne mora da da traženo mišljenje.

Mišljenja Suda nemaju obavezujuće dejstvo. Ipak, savjetodavni postupak se javlja kao svojevrsni mehanizam rješavanja sporova između subjekata međunarodnog prava, koji taj spor ne mogu iznijeti pred Sud u parničnom postupku. U tom smislu, česta je pojava da se, od strane parnično nesposobnih subjekata međunarodnog prava, savjetodavna mišljenja prihvataju unaprijed kao obavezujuća.

LITERATURA

- Rodoljub Etinski, *Međunarodno javno pravo*, Novi Sad 2007.
- Milenko Kreća, *Međunarodno javno pravo*, Beograd 2009.
- Smilja Avramov, *Međunarodno javno pravo*, Savremena administracija Beograd 1976.
- Shabtai Rosenne, *The law and practice of the International Court of Justice*, Martinus Nijhoff Publishers 1985.
- Malcolm N. Shaw, Sir Robert Jennings, *International Law*, Cambridge University Press.
- *Srbija pred Međunarodnim sudom pravde, knjiga I – Odbrana*, Beograd 2007.
- *Srbija pred Međunarodnim sudom pravde, knjiga II – Presuda*, Beograd 2007.

IZVORI SA INTERNETA

- *Oficijelni sajt Međunarodnog suda pravde* - <http://www.icj-cij.org/>
- *Slučajevi* - <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3>
- *Povelja Ujedinjenih nacija* –
<http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=1&p3=0>
- *Statut Suda* –
<http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0>
- *Pravila Suda* –
<http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=3&p3=0>

KORIŠTENE ODLUKE SUDA

- *The Mavrommatis Palestine concessions, (Greece v. Great Britain), Series A, No. 2*
- *Corfu Channel case, Judgment on Preliminary Objection :I.C.J. Reports 1948, p. 15.*
- *East Timor (Portugal v. Australia), Judgment, I.C.J. Reports 1995, p. 90*
- *Case concerning the Northern Cameroons (Cameroon v. United Kingdom), Preliminary Objections, Judgment of 2 December 1963: I.C.J. Reports 1963, p. 15.*
- *Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 2004, p. 279.*
- *Case of the monetary gold removed from Rome in 1943(Preliminary Question),Judgment of June 15th ,1 954 : I.C.J. Reports 1954, p. 19.*
- *Nottebohm case (Preliminary Objection,) Judgment of November 18th, 1953: I.C.J. Reports 1953, p. 111.*
- *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Jurisdiction and Admissibility, Judgment, I.C.J. Reports 1984, p. 392*
- *Border and Transborder Armed Actions (Nicaragua v. Honduras), Jurisdiction and Admissibility, Judgment, I.C.J. Reports 1988, p. 69.*
- *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Preliminary Objections, Judgment, I. C. J. Reports 1996, p. 595.*
- *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment of 26 February 2007.*

- *Certain Phosphate Lands in Nauru (Nauru v. Australia), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 1992, p. 240.*
- *Applicability of Article VI, Section 22, of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1989, p. 177.*